

LINO AKESOLO
Derioko Udako Euskal Ikastaroan omendua
ALKARRIZKETA

Uztailaren 10 ean Aita Lino Akesolo, Euskal-zale, jakitun eta kritikoa bere bizitzako ainbat Euskal-lanagaitik omendua izan zan Derioko Udako Euskal Ikastaroaren barruan: an batu ziran Bizkaiko Kultur-gizon eta Eleiz-gizon nagusiak, Gotzaiña tarteko. Eta an egon ezin izan eben batzuek ere euren telegramak bialdu eutsen Linori, zorionak emonaz. Eta onen artean gure Lendakari dan Jose Antonio Ardanza-k ere telegrama au bialdu eutsan:

«Lino Akesolo Karmeldar zintzo eta euskalzale langileari, eskerronez.

Aldi berean zure omenaldira nire ezin joanaren berri adierazi nahi dizut. Dena den, zurekin izango nauzula gogoz eta bihotzez azaltzen dizut.

Besarkada ahundi bat.

Jose Antonio Ardanza

Eusko Jaurlearitzako Lehendakaria»

KARMEL.- *Omendua izanez, zelan sentitzen zara, edo ta zer suposatzen dau omenaldi onek?*

L.A.- Ni omenaldi orren oztean, lengo lengoa nazala uste dot. Bear bada len baiño lotsatuago ikusten dot neure burua. Nondik niri omenaldi ori? Inoz entzunda neukan egiteko zirala, baiña ez ain ariñ, eta nire idazlanez osaturiko liburuen bat argitara-

tzeko zirala be bai. Orain beartuago nago eurai orretan laguntzeko, edo neure lan batzuen zerrendatxoa eurentzat gertatzeko.

Nire Labairu Ikastegia-gazko artu-emonak urte mordo bat lenagokoak dira, euren asmoak argitaratu ziranetik onakoak.

Lanak argitaratzeko esku-idazki batzuk be zuzendu deustiedaz, bat Aita Zabala, Bilboko seme prantziskotarrarena; eta bestea, Bilboko Gabon Kanta zarrena be, eurai opatuta daukat: orregaitik-edo, egin gura izan deuste: eta, bai, nire euskerea ontzat daukenik bada Ikastegi orretan; orrek, egia esan, poza emoten daust. Ori be autortu bearra daukat.

L. Akesolo erdian, J. M. Etxebarria, bere itzaldian, eta Eguzki.

KARMEL.- *Liburu artean jaio ziñala entzun izan dogu, zelan izan leike ori Oba puntan jaio ziñanez?*

L.A.- Oba puntan ez uste gero liburuentzako lekurik ez danik. Ango semca zan orain laurcun urte Valencia-ko Unibersitatean irakasle izana, Pedro de Madariaga, euskerazko ortografiaren lenengo barri apurrak emon zituena. Eta liburuzale anditzat dago. Erromatarren latin-literatura gitxik lez irakurria eta ezagutzen ebana ei gendun, nik neure lantxoan batzuetan idatzi dodanez.

Geure etxean bagendun Dima'ko parroko izan zan Alejandro Akesoloren liburutegia izana: zati bat beintzat; euskerazkoak be bai. Irakurten ikasi baiño len oitu nintzan liburu areik erabilten, irudidunak, batez be. Irudiak Kalbarioko bidekoak eta meza emoten egoan abadeenak ziran.

Baziran eskuz idatzitako sermoiak be: bat ondo gogoan daukadana, kometa Halley-ren bildurra eleiztarrai kentzeko egiña gerratean galdu zan.

KARMEL.- Zelako problemak euki zenduzan Karmengo Argiaren zuzendari bezala?

L.A.- Karmengo Argia orren zuzendari 1936-n egin ninduen, eta garillako eta dagonillako zenbaki biak besterik ez neban atara. Urrengo illerako Euskalerra erdira ezin bialduta gelditu giñan, eta idazleak be an or emen galduta, eta asko, neu tartean nintzala, gudari joan bearrekoa. Aldizkaria ateratea, olan, etenda gelditu bear, aldi egokiak noz etorriko. Gerraldi, edo ixilaldi luzea, benetan. Agintari jarri ziranentzat Karmengo Argia, tituhia bera ez zan, bada, «separatista»? Euskerea bera, eta euskeraz idaztea, orixe izaten zan areintzat.

KARMEL.- Zer suposatu eban euskerarentzat azken gerratea?

L.A.- Aurrekoan ia emonda dago erantzuna. Gerratea bera baka- rrik ez, gerra-oste luzea izan zan euskerearen, idatzizko be, eus- kerearen itogarri. Amar urte geroago ez zan asi burua apur bat jasoten. Jupiter-ek igelen osiñera jaurti eban mukurraren astrapa- leak igelakaz egin ebana, orixe egin eban gerrate arek euske- rarentzat, danak ixilduta itxi; baiña igelen ixilaldia baiño ixilaldi luzeagoa, baiña ez gerrateko astrapalcagaitik, goian zemaika jar- rraitzen eben Jupiter-en indarrez baiño.

KARMEL.- Aibat urtetan irakaste izan zara, baiña ze gai emon izan dozuz?

L.A.- Urte bat eta erdi latin eta euskera irakasten egin neban Zornotzan, 1936-ko gerratea sortu zan arte. Gero neure erbes- tealdiak eginda, Santander-en eta Iruñan (gure Iruña ez zan eus- kalerra francotarrantzat), 1948-n Begoñara bialdu ninduen na-

gusiak, emen irakasle egiteko: Eleizcaren Edestia, Patrologia eta Liturgia irakasten, emeretzi urte. Liturgi-irakasle nintzalako, egin ninduen Bilboko eleizbarrutian, Liturgia barriztu zanean. Liturgi-batzordeko, eta euskal-liturgiaren arduradun. Mezako egunerokoa, Prefazioak, Bateoko Sakramentua, Geixoen eta abar, orduan egiñiko lanak dira. Gero, Bilbo, Donostia, Iruña eta Baionako Eleiz-barruti arteko Batzordea zortu zanean, batzorde orretako egin ninduen.

Aita Lino Akesoio. Karmona ko espetxeik urten da.

Begoñako irakasle izateak gaiak zeatz aztertzeko geiago egin ninduela uzte dot: mezedegarri izan jatala.

KARMEL.- *Zeure bizitzan zelan sartu zan zeure euskerarekiko maitasuna eta zaletasuna?*

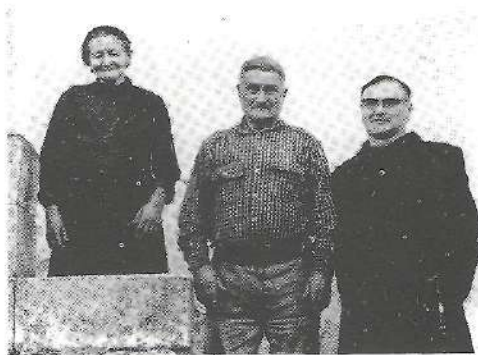
L.A.- Zaletasun ori Larreako Ikastetxean sartu jatan, beste batzuei lez. Zek eraginda? Gauza askok: Bertako irakasleak, Gernikan Eusko-Ikaskuntzak izan eban Batzar andi-tik Larrea-ra etozan otsak. Gerotxoago Norbert Tauer Madrillen zala, gure Ikastetxearen barri izanda, txakoeslobiar orrek egin euskun kartak Eusko-Ikaskuntzak bialduta, Jose Migel Barandiaran jaunak egin euskun ikustaldia eta azterketak. Ordukerik asi giñan Larreatik *Euskal-Esnalea*-k urtero ipinten zituan sariketetara lanen bat edo beste bialtzen.

KARMEL.- *Euskerari buruz, zein izan da geien txunditu zaituan ja-*

kintsua?

L.A.- Nik uste dot, Azkue andia izan zala. Orain jakintsu asko dago eta asko dabil gure inguruan. Baiña ak egin zituan lanik oinarritzkoenak euskeraren arloan. Eta ak itxitako lanetatik eta ak landutako arloetatik dabiltz geroko jakitunak, euskal-arloetan zeozer diranak. Gero, guk geure Larreako ikasturteetan euskal-literaturan orduko iturri garbienetara joten ikasi gendun: Txomin Agirre, Azkue, Mañariko Bustintza, Zamaripa eta olango idazleen liburuetara. Geroago begiko egingo jakuzan Lauaxeta, Lizardi, Arrese biak eta abar; baiña lenengo euskal-literatura idatzia aitatu dodazan idazleen liburuetatik edan eta aogozatu gendun.

KARMEL.- *Zu zaitugu, askoren eritxiz, euskal-kulturari, batez ere euskal-linguistikari eta literaturari gizonik jakintsuenetariko bat, eta aibat lan kritikatzeko ere almena daukazuna; gaur egun zelan ikusten dozu kritika-literario edo zientifikoa euskal-lanetan? Ba-al dago kritika seniorik?*

L. Akesola bere gurasoekin.

L.A.- Gizonik jakintsuena? Itsuen artean betokerra dana, izatekotan. Gure artean ez jakin asko izan da, bere burua dana dakialakotzat euki dauana. Ez-jakiñik asko, diñot, baiña bekoki gogordunak, edo zertzaz edo edozeintzaz bere eritxia emoteko azkenengo berbea emoteko. Esaera zarra da: apezak azken-itza bere. Esaera ori gaur apez edo abade ez tiran geiagori jagokie. Eta olango barritsu batzuk ixillik izten ez da gatxegi. Ori bada kritika egitea, nik ori be egin dot.

Baiña ez ingudea bein eta barriro jo barik, euren burua, dana dakialakotzat daukena, lengo lepotik eukiko daberen arren. Orain kritiko obeak be agertu dira, Unibersitatean ikasitako eskemei lotuegi badabiz be. Baten batek gogor daragoio, bere egiñalean, gure literatura kaskarregizat ipinten erdaldunentzat.

KARMEL.- *Zeure lanetaniko aundienetaniko bat «Diccionario de Retana de Autoridades de la Lengua Vasca» da; zelan dago gaur egun «Diccionario» ori; zenbat tomo argitaratuta, eta zenbat argitaratzeko?*

L.A.- Nire lana? Manu Sota, Lafitte eta nire izenean datorrena ezan naiko dozu. Manu Sotaren fitxak erabili dodaz baiña zer garbitu askotxo egoan fitxa areitan. Lafitte-k ez dau or beste eskurik artu edo sartu, noz edo bein berari argitasuntxo bat eskatzea baiño; gaiñerakoa, Azkuena, beste iz-batzaille askorena da. Luis Ortega eta neuk egin dogu lana: Luis sekretario eta irarkolekin bitarteko, eta ni lanaren azken esku-emoille.

Orain zazpi urte dala, bosgarren tomoa aterata gero (bosgarren au ez da salgai ipiñi), eta beste bi inprentetan amaitutzat dagozala, or gelditu da lana etenda inprentakoai zor jakena ordaindu artean. Oraintxe asita, amaitu egin bear dala sarritan esan deuskue: baiña or jarraitzen dau, etenda, geldi.

KARMEL.- *Eleiz Batzorde Liturgian ere parte artu zenduan, baiña zein izan zan zure lana?*

L.A.- Len esan dot. Bizkaiko Batzordean neuk egin neban, alan esateko, lan guztia. Gero Eleiz-barrutien arteko Batzordean beste guztiekaz batera egin neban an erabagi zan lan metodoaz; bakotxari emoten jakon lana guztien artean aztertu eta zuzendu. Olantxe euskeratuta dagoz Meza liburu andia, eta iru urterako *Irakurgaiak* eta aste-egunetakoak. Olantxe atera zan, gero, Testamentu Barri osoa, bere sarrera eta tartean tarteko oarrakaz. Zati bat neuri emon eusten egiteko. Orrez gaiñera, Bidasoaz onantzako gotzainen Bilbo, Donostia eta Iruñekoak alkarrekin idatzitako artzia-idazkiak be itzultzen genduzan la euskeratzea neuri ezarri eusten.

KARMEL.- *Onako baten, Setien gotzainak autortu ei eban zeozer?*

L.A.- Nik ez neuntsan entzun; baiña pastorala azaltzera Bilbora etorri zanean zera esan ei eban... «Gipuzkoako apaizak esan deus-tanez, euskerazko textoa askoz obeto ulertzen dabela erderazkoa baiño».

KARMEL.- *Zu eta A. Santi gaztetatik bizi izan zaree alkarrekin, ze euskal lanetan artu dozue parte batera?*

L.A.- Bai, alkarrekin bizi giñan geure ikasturteetan, eta alkarrekin jardun dogu euskal-lan batzuetan. Lenengo ta bein, San Teresitaren *Arima baten kondaira* dalakoa, biok alkarrekin euskeratu genduen ogei urteren inguran genbiltzala Gazteizko negualdi otzetan. Nik azken-eskua emonda gelditu zan neure eskuzko kopia baten; baiña galdua da.

Bigarren, Santa Teresaren *Onbidea (Camino de Perfección)*; biok asi lenengo kapituluaz (Karmengo Argian aldizkarian), nik jarraitu gerratea etorri zan arte; eta azkenez, 1962.an, bion artean amaitu (ak kapitulu bat, eta nik beste bat) eta argitaratua.

Irugarren, euskerazko Liturgia asi zanean, domeka eta jai-

Aita Lino bere baserriaren aurrean, eta Aximuti mendi puntuaren azpian

tako mezak fitxetan, sarrera, oar eta guzti. Fitxa oneik gero Ke-

rexetaren Eguneroko Meza liburuan sartu ziran.

KARMEL.- *Gaurko KARMEL en eta euskal aldizkarien zoria zelan ikusten dozu?*

L.A.- Naikoa larri. Euskaldunari, euskaldun irakurleari zer irakurri lartxo, geiegitxo eskeintzen jako. Guztien irakurle ezin izana dator ortik, eta guztiei janik emon eziña. Ainbat opil eskeintzen diardugu gure euskaldunari, eta bakotxa bere opilari su egiten, edo egin gurez, eta guztiak eskeko eginda, kaleari eskua luzatuta, kaleari edo goragokoari, eta ez emoteko, artzeko baiño, guztiak artzeko prest.

Eskeintzen jakon beste opil bear ete dau, bada, euskaldunak?

Eskeinntzen jakozan guztiak osasungarriak ete dira euskaldunarentzat eta euskerarentzat berarentzat? Naikoa negargarri dagoela uste dot gure egoera.

KARMEL.- *Izkuntza aldetik, Lekuona dala-ta periodikotan agertu da euskerarekiko daukazun eritxia, zer diñozu orretaz?*

L.A.- Bai, or irakurri neban, M. Atxagaren artikulua. Bere idazlanetan zentzun ona agertzen dauan idazlea da Atxaga jauna. Zer esango dot nik orrek egin eustan aitamenaz? Adarra joten entzun ei euskun niri eta Zugasti apaizari, *Zeniko Argiak* euskera kontuan artu eban joera barria kritikatu edo. Nik uste, gure artean dabilzan joera asko umore onez, adar-jotzaillearen umorez artzea osasungarriago dala negargarritzat edo pozgarritzat artzea baiño. Atxaga jaunak besterik uste dau, antza. Bere buruari barre egiten edo adarra joten ez dakiana naikoa negargarri da.

Dana dala, Lekuona zana (G.B.) gizon zentzun oneko eta bakezaletzat aurkeztu nai izan dau Atxaga idazle gazetarriak. Nik ez dot besterik uste. Ondo erakutsi ebala uzte dot Euskaltzainburutza jareiteko zala, bere jokabidea garbitzeko egin eban itzaldian. Atxagak aitzu eta ixildu egin nai izan dauala esango neuke Lekuona jaunak illobira eroan dauan atsekabea.

KARMEL.- *Euskerazaintzako buru zaranez, zeintzuk dira erakunde orren elbunak?*

L.A.- Bai, Euskerazaintzaren buru izendatu ninduen bein, eta

gaur arte aintzat nago, ez dakit noz arte. Niri jubilaziño urteak etorri jataz eta besteen bati emon bearko deuto txandea laster. Euskerazaintza euskera biziari eusteko jaioa da. Bere liburuak ateraten diardu. Bere batzartxoak egunkarietan agiri dira. Aldizkari bat edo besten eragille eta laguntzaille da. Berak artutako bideetatik eta Euskerazaintzako luma lanez agertzen dira *Saski-Naski* Readers Selections-en antzeko izan nai dauan euskerazko aldizkaria, eta *Goiz-Argi*. Bada zeozer. Ez ta?

Baserría

KARMEL.- *Eta Zelako artuemonak dituzu Euskalzaindiarekin?*

L.A.- Euskaltzaindiak Gramatika Batzordean sartuta nauka azkenengo urteetan eta neure aletxoak eroaten joaten naz Batzorde onen lan egunetara. Ain zuzen, omenaldi egunean, batzorde orrek lan eguna zeukan eta ez neban poztasun txikia artu, batzordekoen zorion telegrama irakurri zanean. Derion. Gai batzutan estuegitxo jokutzen dauala uste dot. Esaterako, nik naiago neuke, bizkaikotzat dagozan adizki batzuk euskalki edo euskera guztientzat ontzat eta jatortzat artuko balira, Gipuzkera geienean bizirik egon diran ezkerok; *dezagun* eta *dagigun* Gipuzkoako idazleetan, biak erabili izan dira, eta Axular eta Gasteluzar-ek Bidasoaz andiko aldean erabiliak izan dira noizik bein.

Zergaitik, ez onartu euskera guztian, *dagizu, dagigun* adisiak euskalerrri guztiko egin aditzarenak izan da?

KARMEL.- *II. Euskal Mundu Biltzarra ospatzen dogu; zertan parte artzen dozu, eta zer deritzen jatzu Biltzar ori?*

L.A.- Lenengo maila orretako Euskal-Biltzarra diñozun ori 1948-n egin zan Parisen, euskal-diasporakoen eragitez. Orain Bigarrenez eratu dabe, munduan zearreko eta Euskalerrriko jakitunen laguntzaz. Politiko usaiñeko kritika batzuk artu dituena badakit. Euskeraren biziri betiko eustea lortuko ez dauana be bai. Baiña euskerearen eta Euskalerrriaren geroa zelan alan age-rtzeko asmotan egiña dirudi, eta ortik egiten dan lana ez da txarto etorriko.

Niri euskera irakasteko Euskalerrrian 1975-ra arte, lengo gizalditik (1800-tik) ona zer egin izan dan aztertu eta erakusketa bat egiteko laguntza eskatu eusten. Eta orretan nabil beste bire-kin.

KARMEL.- *Zelan ikusten dozu gaurko euskeraren situazioa? Sozial-ki arnuta eta euskerari berari buruz?*

L.A.- Ain zuzen, egunotan asi da Munduko Euskal-Biltzarra edo dalakoa. Eta zuk egindako itaun bati erantzuteko egiña dirudi Aita Villasantek Biltzarraren asieran egindako itzaldia.

Euskaltzaindiak egiñiko lan guztia larrosa kolorez ikusi dau, dana ondo egiña, eta guztiak onartua.

Baiña gizarteak emon dauan erantzunari dagokionez, naiko baltz ikusi dau. Eta Euskerearen biziagotzeko, gizarteak erantzun obea emon bearko leuke.

Julen Urkiza